

Հետոբըրուին պատի անտարկովս ընթեղողները հետեւեալ լուրը կարգալով՝ որ Ասպետն ուզած էր այս առջերք դրացին (Յանձն 15, 1896) “... իմ հաստատած “Զանգեան հիմարկութիւն” աւելի մեծ դրամագլուխ օժտելու բաղանք, որպէս զի աւելի բրամբէի առ քանութեանք անով օգտուին բարձրագոյն ուսումնարաններ յաճախելու յերրուս ... (քանի մը բառ զայց կ'անունը — այս ինչ բանի . . .) ձեռնամաւի եղայուց, Արշաք կը յիշենք ասկէ քանի մը տարի յառաջ ծանուցած էր, որ “Զանգեան հիմարկութեան որոշում է 400.000 դուշէն աւստրիական: “Բիթլանդի համար, մէջ (Թիւ 112) կը կարգացը այս նկատմանը: “Աւստրիայ Հանգարից գետավան Վամբ. Պր. Քալիէ Ենեն. Ս. Պատրիարքը հօր Հայոցած էր Նախարար Զանգեան կուսին՝ ինչ մանի անընդութեան իր դուշը եւ կազմակերպաթեան քանդեամ Հաստատութեան կտակը կարգացուեցաւ Ժորոյին մէջ: Համբացեալ Աւստրիական Հպատակ Մ. Աւֆելտուքի յանձնանք էր իր դուշը բարձրացն հայուերգարարութեան (այժմէն՝ գրաք փոխէն) եւ որպամատելիք իմաստի մը վերածամք: Ժորոյիւ պաշտօն յահնեց Գալլիէ էֆ. Կամատանկեամբ բանակցիլ Մ. Աւֆելտուքի հետ. եւ մզում տալ դորինին, Մանրամասնեթեանց կու դանք, երբ կտակը հրատարկաւ:

ԺԱՂԱՔԱԶԱ

ՔԱՂԱՔԱՑՈՒՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Վիճակ, 26. Մարտ, 1897:

Կրիտիկ: Անցեալ ամսոյ քաղաքական աետութեան մէջ պարզած էինք այս խընդուրը: Յունաստան աելքի շտուա, կեց մեծ պետութիւններն որոշեցին պաշտման վիճակի մէջ հրատակել կողմին . . . եւ իրօք առ երես պաշտրեցին, բայց ոչ ոք գո՞յ է այս պաշտրմանէն, վասն զի յառաջուան պէս արին կը թափի՝ կրդալոյն վրայ, ուր նաւատորմին թնդանօժները չեն համնիր: Բայց պաշտրումն ալ կարծուած օգուտը շունեցաւ, մնանալով թէ անգամ մին ալ ցոյց տուաւ մեծ պետութեանց հոշակեալ միութեան իշխ խախուս իմ ունենալոր: Բանի մը նշանաւոր կէտեր գրաւեցին եւրոպական տէրութիւնները, բայց թէ իրենց մէջը՝ նախագրառութեան վէճ պիտի չծագի, շատ տարակուսական կը մսայ: Զատ ինչիք

է բոլորովին թէ՝ իրենց ըրած պաշտպանութեան համար վարձ պիտի շնչնը թիւնը նոր արդարակորով դատարկութեան յափշտակութեան սուս պատրուու կը գտնէն, ինչ ընեն իր յափշտակութեան ամֆաստանեալները . . . Եւրոպական ժողովրդեան մտքերը կը յուզիին, եւ այս պարագան չկրցաւ արհամարհնել Պր. Հանուոյոյ: Ամսոյս 15ին ի Պարիս կատարուած Դամբին նիստո՞ ըստ բաւականի ապացոյց է թէ արեւելեան ժողովրդեան վիճակը չէ որ գոհադիմա — եւ մանաւանդ թէ վեց պետութիւնները կը շարժէ կրտսէ փութալու, այլ ինչպէս ընկերվարական երեսիփոխանն օգորչ շատ քաջ մինեց. “Արմէթուղթ ունեցողններն են . . . զաղդիական քաղաքականութեան որոշ ուղղութիւն տուղունները . . . , որեմն իրենց շանը: Իշխաքու յայտնի կ'ըսէք: “15 տարի յառաջ Ալեքսանդրիայէն նեռու կեցանք, բայց այս հեռու կենացն երջանկութիւն չքերա մեզի, ուրիմն դարձեալ իրենց շանը: — — Կրտսական ինդրին ամենալաւ լուծումը կը գտնուի եթէ Օսմանեան տէրութիւնն ուղղակի յունական տէրութեան հետ համաժայնի: Փոխանակ երկարութմանի պատերազմի պատրաստութիւններով ծախքեր վատնելու, վասն զի այս ծախքերն ալ միշտ ի շան մեծ տէրութեանց կ'պայա:

Գերմանիա: Վեհէլմ Կապոր հանգիստ բռն շուրջը — ինչնը ու: Իր որած մէկառաջարկութեան մերժումը՝ քաղաքանք զարթոյց սրտին մէջ իր նաւական զորութիւնն այնպիս վիճակի մէջ զնելու, որ փոքրիկ ու մեծ տէրութիւններ չամարձակին գերմանական առաջարկութիւններն այնպէս թէթեամուսութեամբ անգուսել . . . որեմն գորացընել նաւատորմոյը: Իր նաւատորմիզ հազի շուրջ տեղը կը բռնէ եւրոպականնաւատորմին կազմին մէջ. ունի միայն 96 պատերազմական նաւ, ուր ընդհակառակն Անգլիա ունի 461, Գաղղիա՝ 259, Իտալիա 173, Ասպանիա 110, Խոտաիա 109, Հունանա 108: Բայց ասով ըսել չենք ուզեր՝ թէ Սպանիա եւ Հունանդա աւելի մեծ նաւական ոյժ ունին, վասն զի նաւական ոյժը նաւերու թիւթ չէ, այլ տեսակը: Գերմանիա ունի, օր. աղ. 14 զրանաևս,

իսկ Հունանդա 2, Սպանիա 5: Անգլիա՝ ընական է՝ 49, Գաղղիա՝ 26, Խոտափա՝ 20, Ռուսաստան 18, իսկ եթէ փոքր եւ մեծ զրանապատ պատերազմական նաևը Նվաստորլութեան առնենք, Գերմանիա՝ 4ու անդը կը գրաւէ, վասն զի ունի 36 հատ, Անգլիա՝ 95, Գաղղիա՝ 64 եւ Ռուսաստան 52: Մտադրութեան արժակի է որ եղբակ նիզակակցութեան նաևը եւ երկեակ նիզակակցութեան նաևը համանասար են թուով, այսինքն երկուքն ալ ունին միայն 44 զրանանաւ:

Այս համեմատութիւնը զերազանցելու համար Վիշելի Բ. Կ'առաջարկէ 15 հատ նոր — մեծ ու փոքր (մեծը՝ 11.000 տակառաչափ, իսկ փոքրը՝ 3.490 տ. տարողութեամբ) զրանանաւը շինեւ, բայց — այս առաջարկութիւնը մերժուեցաւ առ այժմ: Կայսրն օրինակ կը քերէր — ծապնը, որ 1906ին պիտի ունենայ 17 հատ միծ ու փոքր հնակա նաւ (մեծերը 15.140 տակառաչափ, իսկ փոքրները՝ 2.700 տ. տարողութեամբ). իսկ Գաղղիա 1901ին պիտի ունենայ 30 նոր զրանանաւ (մեծերը՝ 12.000 տակառաչափ, իսկ փոքրները՝ 2345 տ. տարողութեամբ). բայց շատ իրաւամի կրնակ առաջարկուիլ, թէ ի զոր են այս ձախքերը, բանի ու Գաղղիա եւ Անգլիա մի եւ ունյոն միջնցին կրնան զես 50 նաևաւելի շինեւ. որով դարձեալ կ'ոչընշանայ նաևը նպատակը: Կը զարմանանիք «Պոմերանիացի գինուորի մը սրութիւն չափ արժէք ունեցոյ, արեւելքը առիթ կու տայ անազին պատրաստութիւններ տեսնելու: Արեւելք եւ — պոմերանիացի գինուորին համեմատութեան հաւատացողին՝ կը մաղթենք Sancta similitudicetas!

Առառիկա, Երեսփոխանական ժողովին ընտրութիւններն ալ վերջացան, հական հրէականք կրնան ամենայն հանդարտութեամի պարձի, որ հոս ալ ցոյց տուին իրենց բաջութիւնը. Ե. շրջանին մէջ 18 Երեսփոխան պիտի ընտրուիին, 18ս ալ ընտրուեցան — հական հրէական: Միւս շրջաններու մէջ ալ յաղթութենէ ի յաղթութիւն դիմեցին: Վաղը կը բացուի ժողովը, որոց գաղափար կ'ունենանք կուսակցութեանց համեմատութեան վրայ:

— Նոր ժողովքին կը մաղթենք սակատիկ միջերմուշալութիւն արեւեան իմադրոյն, վասն զի նախարից «ազատամիտ, կոչուած հրեաց եւ հրէամիտ երեսփոխանակ ժողովին ծրագրէն կուրու մնացած էր այս իմադրը՝ իրեւ վասակար նրէական վաճառաշահութեան . . . :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՏՈՒՄՆԵԿՑՆ

ՊԱՏՐԱԿԱՆՆ — Համաստ պատմութիւն Հայոց ըստ Պրով. Հ. Գևորգի. 97:

ՀԱԱՐԱՄԱՆՆ — Ապարք մը հայ հազարութեան վրայ. 106:

ԳՐԱԿԱՆ — Պատմութիւն հայ լրագրութեան 1860էն մինչեւ մեր օրեքը. 110:

ԱԶԳԱԳՐԱՄԱՆՆ — Ծղբասեթուպույս Հայոց ըստանկան կնաց վերաբենակ կարգադութիւններ 115:

ՄԱՏՃՆԱԿԱՆՆ — Փաւստու Բիւզանդացի եւ իւր պատմութեան իսարդափող. 118:

ԱԵԼԵՒԾԵԼՔ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — 1. Մարկիսն հայ մասենագրութեան մէջ: — 2. Հայ ազգագրական թերթ մը: — 3. Գ. Ըլումեւեզերի մէկ նոր զորքը. 123:

ԱԶԳԱՑՑՈՒ ԹՅՐԹՈՒՀ ԺԱՆԿՈՓՈԽՆԶ — 1. Հայ արուսագէսներ յեւրոպա: — 2. Գրական նոր երեւոյթ մը Կ. Պոլոս լրագրութեան մէջ:

— 3. Մահտեսի — ժողովրդական ստուգաբանութիւն: — 4. Գրականութեան ծառայովներու տագապար: — 5. Հրանդանանց: — 6. «Գրակացաղը» եւ հայերէն — Fremd-and-plattց: —

— 7. Կ. Պոլոս հայերէն մնացարաց ցուցակը: — 8. Նովրատուութիւն: — 9. Օրովայր Անտոնենցի կարծիքը՝ Ենաստանի հասերի զնարկւեստների մասին: — 10. † Ասպետ Ա. Քունզ. 124:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՆ ԵԵՍՈՒԹԻՒՆ 127:

ՔԱՏԱՐԱԿԱՆ ԵՐԱՎԱՆԻ ԽՄԱՐԱԳԻՐ

4. ԱԽՈՅԱՅԼ Վ. ԳԱՐՈՒՅ

ԳՐԻՆԵՆ, ՄԻՒՄԱՐԵԱՆ ՑԳՐԻԿՆ.